

Geschiedenis van de familie Pronk uit Medemblik

Medemblik kent veel inwoners met de naam Pronk. Zij zijn vrijwel allemaal nazaten van Teunis Pronk die in 1870 als 14-jarig jochie kwam inwonen bij een oom en tante. Joop Pronk, een achterkleinzoon van Teunis, is al heel lang geïnteresseerd in de geschiedenis van zijn familie. Zijn zoektocht leidt via de geboorte van Teunis in Hoogwoud naar de oorsprong in Zuidermeer 1450.

Begin van de zoektocht

In oktober 1979 bezocht ik het Westfries Archief in Hoorn op zoek naar informatie over mijn familie. Meegenomen had ik gegevens uit het stadhuis van Medemblik met data van ouders en grootouders van mijn vader Joop Pronk. Voor het eerst zag ik de naam van mijn overgrootvader: Teunis, bij hem zou het allemaal begonnen zijn in Medemblik.

In de grote boekwerken die ik ter inzage kreeg doken de eerste oude familienamen op, data van geboorte, huwelijk en overlijden met originele handtekeningen. Dat was een unieke ervaring. Het is toch alsof je iets onbekends van jezelf aantreft.

Ik maakte een onduidelijke kopie van de geboorteakte van Teunis: donderdag 26 juni 1856 om vijf uur 's morgens. De achtendertigjarige Jacob Pronk, gehuwd met Maartje Ros, verscheen die dag voor de burgerlijke stand in Hoogwoud om aangifte te doen van de geboorte van hun negende kind en zesde zoon.

Op zondag 9 februari 1879 trad de drieëntwintigjarige Teunis in Medemblik in het huwelijk met de eenentwintigjarige Antje Slijkerman, dochter van Jan Slijkerman en Antje Schoen, beiden al overleden. Ze kregen 14 kinderen, waarvan er zeven al vroeg overleden.

Hun nakomelingen hielden op 15 januari 1972 een reünie in café 't Swarte Woifke. Het initiatief kwam na de Harddraverijdag in september 1971. Over de reünie verscheen een stukje in de krant. De 76-jarige Dorus Pronk, de enige nog levende zoon van Teunis en Antje, kwam daarin als 'nestor' aan het woord. Hij vertelde dat hij een expeditiebedrijf had met 12 paarden.

Afb.1: Pronken reünie met zittend 3e van rechts Dorus Pronk (1972).

Eén van de werkzaamheden was het transport van z.g. 'kiepkarretjes' bij de drooglegging van de Wieringermeer. Zoon Ton (ook wel aangeduid als Lange Ton) zou naderhand Taxi Pronk oprichten.

Ook aanwezig bij de reünie was S.E. Pronk, oprichter van de Stichting Familiearchief Pronk in Rijswijk, geen familie overigens van de West-Friese tak.

Onder zijn bezielende leiding verscheen het jaarboek Pronk-Stukken met artikelen over de diverse families Pronk. In 1985 kwam daarin mijn artikel over de Medemblicker Pronken rond stamvader Teunis.

De eerste generaties vanaf 1450

We maken een sprong in het verleden. De eerste stappen in het archief leveren snel veel mooie resultaten op. Steeds weer nieuwe namen van voorouders, plaatsnamen en jaartallen. Kortom dankbaar werk. Door de invoering van de burgerlijke stand begin 19^e eeuw was er een verbeterde registratie en verplichting tot het vermelden van achternamen.

Om nog verder terug in de tijd te gaan, vallen we vooral terug op de kerkelijke registers. Voor onze familie lukte dat wel voor een deel van de 18^e eeuw, maar daarna werd het lastig. Mijn artikel in Pronk-Stukken gaat dan ook niet verder dan dat punt. Gelukkig was er een naamgenoot die het artikel las en een ver familielid bleek. Dat was Thamis Pronk en hij was veel verder gekomen dan ik. Onlangs is een lijvig boekwerk verschenen, mede op basis van zijn onderzoek, geschreven door Hans van Kampen-Pronk. Die heeft het verder aangevuld ook met meer recente gegevens en daarmee een rijk, gedetailleerd overzicht belicht uit onze familiegeschiedenis.

De oudst bekende voorouder is Vechter (afgeleid van Silvester), geboren rond 1450. In 1553 wordt een Jacob vermeld als zoon van Taems Vechtersz. Hij heeft land in het West-Friese Zuidermeer onder de gemeente Spanbroek. Zijn vader heet dus Taems (1^e generatie) en is zoon van genoemde Vechter. Jacob krijgt een zoon Tamis waarvan een kleinzoon Jacob (5^e generatie) rond 1650 de eerste is die de achternaam Pronk gaat gebruiken. Eerder werden geen achternamen gebruikt. De voornaam Jacob of Jaap kennen we nog steeds in de familie en kan tijdloos genoemd worden.

Uit: 'De familie Pronk van Zuidermeer tussen 1450 en 2020' door Hans van Kampen.

In de tweede generatie kunnen we maar vier afstammelingen noteren en in derde generatie nog slechts zes personen. Ze beschikken allemaal over een stuk grond en een eigen huis waarvoor ze belastingplichtig zijn. We mogen dan ook aannemen dat onze voorouders in de 15e en 16e eeuw behoren tot de vrije onafhankelijke boerenstand.

De taxatiewaarde van hun huizen bewijst dat ze over redelijk stevige woningen beschikken en niet zoals vaak in die tijd voorkomt over huizen opgebouwd uit riet, stro en koemest, die een gemakkelijke prooi vormen voor de wind en waarvoor ook geen huurwaarde werd berekend.

Ze leven van de landbouw, wat koeien en waarschijnlijk ook van visopbrengst uit het waterrijke gebied waarin ze wonen. Bovendien nemen Vrerick (II:3) en Vechter (II:4) vooraanstaande posities in te Spanbroek, want wij zien hen achtereenvolgens het ambt van schepenen bekleden, een functie die tegenwoordig is te vergelijken met die van wethouder.

Al gauw zouden deze openbare functies voor katholieken ontoegankelijk worden want na de reformatie worden omstreeks 1600 alle katholieken uitgesloten van openbare bestuursorganen. Zodra die mogelijkheid 200 jaar later weer wordt geboden, zien we in 1795 Maarten Pronk het ambt van schepenen weer bekleden in de gemeente Spanbroek! (blz. 9-10)

Vanaf de 6^e generatie komen bij de geboorte- trouwen overlijdensplaatsen dorpen als Berkhout, Spierdijk en Wognum, maar vooral ook de Beemster voor, waardoor Purmerend en de Wormer in beeld verschijnen. Gerrit, de zoon van Jacob Pronk, vertrekt na 1693 van het ouderlijk huis in de Wormer naar Wognum en vestigt zich op de grond van zijn grootouders Jan Taemsz en Marij Claes. Hij trouwt in 1684 met Dieuwertje Berkhout en ze krijgen acht kinderen. Bij zijn dood in 1710 vermeldt de akte van verdeling dat zijn kinderen samen f 100,-, 8 slaaplakens en 16 kussenslopen krijgen. Reeds zes maanden na zijn overlijden hertrouwt zijn vrouw.

Stammoeder Marijtje Pronk (ca. 1690-1750)

In de 7^e generatie gebeurt iets opmerkelijks. Verschillende mannen overlijden vroegtijdig of krijgen geen zonen. Via de vrouwelijke lijn, dochter Marijtje van bovengenoemde Gerrit en Dieuwertje, wordt de naam Pronk in stand gehouden. Als verklaring wordt gewezen op het belang van het familiebezit met land en woningen. Daarnaast bleven Pronken ongetwijfeld toch belangrijke functies vervullen in de dorpsgemeenschappen.

Marijtje Pronk is driemaal getrouwd geweest. Met haar eerste man Maarten Claesz Broers trouwt zij op 4 februari 1714 in Hoorn. Hun zoons Jan en Gerrit gebruiken de achternaam Pronk. De kinderen van Jan gebruiken weer de naam Broers, zodat Gerrit de nieuwe stamvader wordt.

Gerrit (ca. 1719-1779) was waarschijnlijk eerst landman (landbouwer), maar vanaf ca. 1760 (ook) slijter/kruidenier in de Zuidermeer.

Op 17 juni 1778 vroeg hij een vergunning aan voor de verkoop van *'wijn, brandewijn, genever, bier en verdere gedistilleerde wateren ... droge koffie en thee, chocolade ... soudt, seep, tabak ... in 't klijn ..tot onderstand van zijne huishoudinge.'*

De vergunning werd verleend door de Schout en Geregten van Spanbroek.

Twaalf jaar na hun huwelijk in 1752 was zijn vrouw Marijtje Hendriks overleden. Elf jaar later in 1775 hertrouwt de 57-jarige Gerrit met Antje Mol. Ze leven nog vier jaar samen als Gerrit overlijdt. Antje hertrouwt nog twee maal, als zij op 65-jarige leeftijd in 1807 overlijdt. Haar bijnaam 'Casteleijn' heeft ze waarschijnlijk te danken aan haar eerste man.

Rampspoed rond 1800

In de periode rond 1800 overleden enkele voorouders vroegtijdig. Het betrof onder meer Jacob, de zoon van Gerrit. Zelf schreef ik daarover in het eerder genoemde Pronk-Stukken:

Het genealogisch onderzoek naar deze voorouders werd wat bemoeilijkt door een tragische gebeurtenis in het jaar 1800 toen Jacob Pronk en zijn vrouw Bregje Heilig vroegtijdig overleden. De precieze datum kon ik niet terugvinden. Ze waren toen ca. 45 jaar.

Vier jonge kinderen bleven verweesd achter. Maarten Pronk en Jan Heilig, beiden ooms van de kinderen, zorgden voor de opvang en werden voogden over het gezin. Maarten Pronk was rond 1795 één van de schepenen van de gemeente Spanbroek.

De jongste zoon uit het gezin, Pieter, was zeven jaar oud toen hij met een broer en zusje achterbleef. Hij werkte als boerenknecht en woonde net als zijn ouders in De Weere, gemeente Hoogwoud. Ook Pieter kende een kortstondig leven en stierf in 1832 op 39-jarige leeftijd. Zijn vrouw Antje Jonker moest het zonder hem zien te redden met hun vijf jonge kinderen, waarvan de oudste Jacob 14 jaar was en de jongste Aafje twee jaar.

Met deze Jacob Pronk leek er wat meer rust en voorspoed in de familie te komen. Hij trouwt op 6 mei 1838 met Maartje Ros en ze krijgen twaalf kinderen, waaronder Teunis. Aan het einde van zijn leven belandt ook Jacob in Medemblik, waar hij op 21 januari 1891 op 72-jarige leeftijd overlijdt. (blz.186-187).

Stamvader Teunis Pronk (1956-1930)

De betekenis van Teunis Pronk is duidelijk. Met zijn komst werd de familienaam Pronk in Medemblik gevestigd. Zijn zonen Jaap, Dorus, Hannes en Anton zorgden voor het vervolg. Spelbreker was zoon Piet die naar Alkmaar vertrok. Jaren geleden kwam mijn nichtje Ann uit Canada over naar Medemblik.

Mijn tante Annie was daarheen geëmigreerd met haar man Hans. Ze zag tot haar verbazing een Taxi Pronk rond rijden. Voor ons vanzelfsprekend maar dat kreeg met haar opmerking een hernieuwd besef.

Teunis vertrok al in 1871 op 14-jarige leeftijd naar Medemblik en werd uitbesteed bij een nicht van zijn vader, Bregje Pronk gehuwd met Elbert Klaver woonachtig op het Keern nr. 90. De gedachte hierachter was ongetwijfeld dat er daardoor een mond minder te voeden bleef in het kinderrijke gezin van zijn ouders Jacob en Maartje.

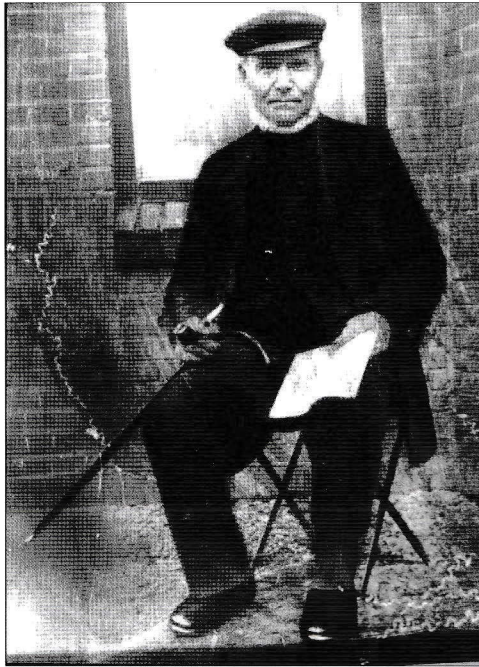
Ook Jansje, een oudere zus van Teunis, had zich enkele jaren eerder in onze stad gevestigd als hulp in de huishouding bij veehouder Jan Laan. Ze bezocht ongetwijfeld haar familie op het Keern. Ze maakte daar kennis met de naaste burens, de familie Jan Slijkerman. Ze trouwde later met diens zoon Theodorus. Diens zus Antje zou in 1879 met Teunis trouwen.

Teunis heeft tot 1879 afwisselend in Medemblik, Abbekerk en Hoogwoud gewerkt en gewoond. Op zijn trouwfoto oogt hij als een 'Abraham Lincoln'-achtige verschijning met zijn lange rechte gestalte en ringbaard. De foto op oudere leeftijd toont meer een visserman, kleinkinderen herinnerden hem als 'opa met de wandelstok'.

Afb. 2a: Trouwfoto Teunis en Antje (1879).

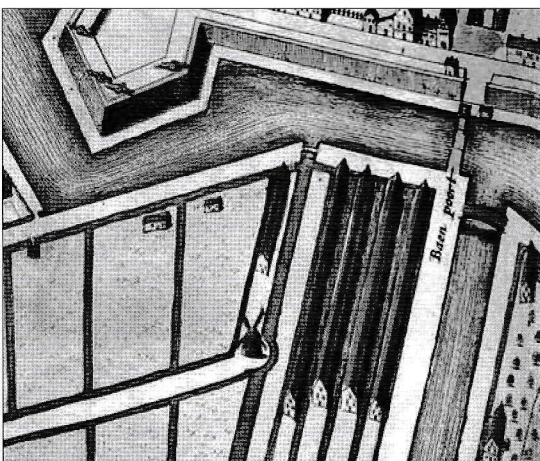
De gegevens uit archieven leveren interessante feiten op over geboortes, huwelijken en overlijden. Dat verbleekt toch bij het directe inkijkje in momenten uit het verleden die foto's ons bieden. Bij het verzamelen daarvan heb ik veel steun gehad van mijn moeder en van de neef van mijn vader: Ton Pronk, zoon van genoemde Anton. Ton is de huidige voorzitter van de Oudheidkundige Vereniging "Medemblick".

Afb.2b: Opa Teunis (ca. 1925).

Op 6 mei 1978 was er opnieuw een Pronken-reünie. Ton had bij die gelegenheid oude foto's ter inzage gelegd, waar ik later dankbaar gebruik van heb gemaakt. Op deze manier kreeg ik ook de beschikking over herinneringen aan Teunis van zijn nakomelingen. Dat was niet allemaal positief. Hij stond bekend als een strenge, humeurige en soms driftige man. Het leven eiste van het gezin wel een zware tol. Zoals eerder vermeld stierven zeven van 14 kinderen op jonge leeftijd, waarschijnlijk aan tuberculose of kroep (difterie). Toch zal het voor een deel ook een karaktertrek geweest zijn.

Op 58-jarige leeftijd overlijdt Antje in 1916. Een stuk land, de 'Baanakker' geheten¹, verkocht Teunis aan de gemeente voor woningbouw; andere stukken werden verhuurd. Van dit geld kon hij rentenieren. In 1921 hertrouwde hij met Marijtje Oud en verhuisde van het Geldeloze pad naar de Westersingel. Zijn ongetrouwde dochter Marie verzorgde de huishouding. Na een rustig ziekbed overlijdt Teunis op 14 september 1930.

Afb.3: Lijnbanen achter het latere Geldeloze pad, detail kaart Johannes Blaeu (1649).

Nieuwe generaties Pronk

Net als hun vader Teunis leefden zijn zonen en dochters van het landbouwbedrijf. Zij behoorden tot de 13e generatie Pronk. De gemiddelde bedrijven waren in de jaren dertig klein en vaak werd er nog ander werk bij gezocht. De drooglegging van de Wieringermeer was gunstig voor kleine tuinders omdat er meer land kwam.

Zelf was Teunis begonnen als veehouder met ongeveer 20 koeien. De melk werd langs de huizen verkocht. Zoon Jaap had vroeger een gemengd bedrijf: 's zomers tuinbouw en 's winters koeien op stal aan huis op de Oostersingel 3.

In crisistijd bracht de melk in 1931 soms maar 2 of 3 cent per liter op. Hij stuurde daarop zijn zonen op pad voor de verkoop. Zijn zoon, ook weer Jaap geheten, hield dit beter vol dan de andere broers. Hij begon zelf een melkventerij annex zuivelhandel, met een winkel aan de Westersingel, tot zijn pensioen in 1981.

Afb.4: Zuivelhandel Jaap Pronk (ca. 1960).

Het Pronkenelftal

Het kon niet uitblijven. Met zo veel Pronken in een woonplaats vul je met gemak een heel voetbal elftal. Gelukkig was er nóg een talrijke familie die een elftal kon samenbrengen, nl. de familie Manshanden. Begin jaren vijftig voetbalden ze diverse keren tegen elkaar voor een goed doel: het katholieke misiewerk.

Wedstrijdverslagen ontbreken, maar de elftalfoto spreekt voor zich. Met opgestroopte mouwen, gebuilde armen door het werken op het land, maar met witte benen werd de tegenstander tegemoet getreden. Het zal wel met veel humor gegaan zijn gezien de ontspannen gezichten.

Ook volgende generaties waren actief op het voetbalveld, de meisjes sloten zich aan bij de handbalclub. De Harddraverij op de derde maandag in september werd natuurlijk door iedereen bezocht. Die dag was voor velen vaak een reünie.

Afb. 5: Het Pronkenelftal (v.l.n.r.):

Staand: Scheids-rechter dhr. Vijn, Ab, Jaap senior, Jan, Ton, Cor, Tinus, Jaap junior, Dorus, Rein.
Gekniel: Piet, Jaap van Dorus, Niek. Zittend: Dorus van Jaap, Anton, Joop (1951).

Veel is inmiddels veranderd in de tijd als het gaat om de beroepsuitoefening, het geloof en woonplaats. De naam Pronk is wel gebleven en het is goed om iets van de gezamenlijke oorsprong terug te kunnen lezen.

Joop Pronk
Nijmegen, januari 2023

Geraadpleegde bronnen

Hans van Kampen m.m.v. Tamis Pronk, *De familie Pronk van Zuidermeer tussen 1450 en 2020: een West-Fries geslacht*, Obdam 2020.

Joop Pronk, *De familie Pronk uit Medemblik*, in *Pronk-Stukken deel II*, Rijswijk 1981-1991, p. 183-207.

Herkomst afbeeldingen:

Joop Pronk, Nijmegen: 1, 5.

Jaap Pronk (melkboer), Medemblik: 2a, 4.

Ton Pronk (Lange Ton), Medemblik: 2b.

Arnold de Greeuw, Medemblik: 3.

Bijlage Geschiedenis van de familie Pronk uit Medemblik

Afb. 1: Overzicht familie Pronk.

Ter Gedachtenis
 AAN ONZE
MARIA
 die den 14 December 1890 van onze zijde is
 weggerukt in den jeugdigen leeftijd van 10 jaar
 en 11 maanden;
 oudste dochter van
Antonius Pronk en Anna Slijkerman,

O dierbare ouders, treurt toch niet,
 O stort om mij geen traan,
 Spaart ouders, spaart toch uw verdriet,
 De Hemel lacht mij aan.
 't Was God die eens mij gaf aan u,
 Hij riep mij voor zijn troon,
 Daar jubel en daar zing ik nu
 Versiert met krans en kroon,
 Daar zing ik in de engelen rei,
 Een glorie lied voor God.
 En wensch u allen aan mij zij,
 O ouders, welk genot,
 Misgunt mij dan die vreugde niet,
 Vaartwel, voor korten tijd,
 Want altijd is mijn eerste lied
 Voor u aan God gewijd
 Ik smeek dan God in Jesus naam,
 Gedenk toch lieve Heer,
 Mijne ouders, familie allen zaam,
 Stort over hen uw zegen neer.
 Getroost dan ouders, want door Gods zoon
 Wordt u een plaats berijdt
 Ik vlecht daar reeds voor u een kroon,
 Vaart vel, tot de eeuwigheid.

J. Wajer, Medemblik.

Afb. 2: Bidprentje eerste kind.

Bid voor de Ziel van Zaliger
Joannes Pronk,
 overleden te Medemblik den zosten Februari 1901.
 in den leeftijd van ruim 19 jaren, na gesterkt
 te zijn door de H.H. Sacramenten der kerk,
 en begraven den 24 daaraanvolgende op
 het R. K. Kerkhof aldaar.

Ik ga op de helst mijner dagen naar de poorten
 des grafs; ik heb (te vergeefs) naar de rust
 mijner jaren gezocht. Isaias 38, 10.
 Kort zijn de dagen des menschen; het getal
 zijner maanden is bij U bepaald, o Heer! Gij
 hebt hem grenzen gesteld, die hij niet overschrijden
 kan. Job 14, 5.
 Gij weet, Heer, dat ik nooit gemeenschap
 hield met hen, die lichtvaardig zijn in den om-
 gang. Tobias 3, 17.
 Omdat het leven der rechtvaardigen niet op
 aarde, maar in den hemel duurt, moeten wij
 treuren, dat hij zoo spoedig is weggerukt, maar
 ons troosten, wijl hij tot een beter leven is
 overgegaan. H. Ambrosius.
 Dierbare Ouders, Broeders en Zusters, ik heb
 u voor een wijl verlaten; weent echter niet,
 want na korten tijd zien we elkander weder in
 den hemel. Vaartwel dus, mijne geliefden.

Zijn Ziel ruste in vrede
 Amen.
 Onze Vader. — Wees gegroet.

A. Wajer. Medemblik.

Afb. 3: Bidprentje tweede kind.